

Андрій СОВА

*доктор історичних наук, професор, старший дослідник
доцент кафедри олімпійської освіти*

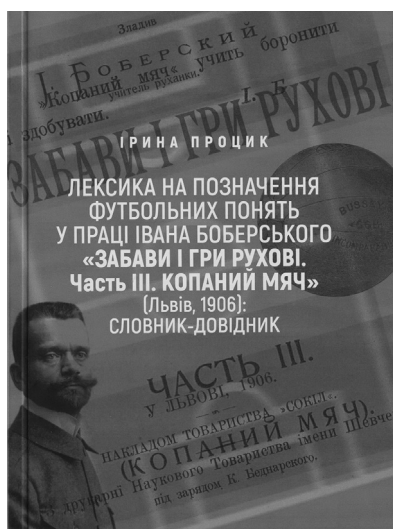
*Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського
старший науковий співробітник відділу новітньої історії*

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0548-4975>

e-mail: sovaandrij1980@gmail.com

**[Рец.] УКРАЇНЬСЬКА ФУТБОЛЬНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ОПРАЦЮВАННІ
ОСНОВОПОЛОЖНИКА УКРАЇНЬСЬКОГО ТІЛОВИХОВАННЯ ІВАНА
БОБЕРСЬКОГО [на кн]: Процик І. Лексика на позначення футбольних понять
у праці Івана Боберського «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч»
(Львів, 1906): словник-довідник. Львів: НТШ, 2023. 56 с.**

У 2023 р. у Львові вийшла друком невелика за обсягом (56 с.), але важлива за значенням книжка «Лексика на позначення футбольних понять у праці Івана Боберського “Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч” (Львів, 1906): словник-довідник» (Процик, 2023). Її авторка – українська мовознавиця, znana дослідниця національного футбольного дискурсу Ірина Процик – доктор філологічних наук, доцент, членкиня Комісії тіловиховання і спорту ім. І. Боберського Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ), у науковому доробку якої кілька десятків публікацій про історію розвитку національної футбольної термінології в синхронії та діахронії, статей про формування неформального футбольного дискурсу – жаргонної лексики футбольної сфери та соціолекту футбольних фанатів і розвідок про футбольну ономастику

– власні назви футбольних команд і прізвиська українських футболістів.

Символічно, що словник-довідник футбольної лексики у праці І. Боберського «Копаний мяч» підготовлений до 150-річчя від часу заснування НТШ, 150-річчя від дня народження І. Боберського та приурочений до ювілейного року І. Боберського, яким 2023-й проголосила Львівська обласна рада.

В анотації зазначено, що у словнику-довіднику «представлено футбольні терміни, які запропонував до вжитку в українському футбольному дискурсі започатковувач національного тіловиховання, популяризатор спорту й творець української спортивної термінології Іван Боберський. Термінний словник-довідник укладено з футбольних термінів, ужитих у першому українському підручнику з футболу його авторства – “Копаний мяч” (Львів, 1906). До всіх термінів подано тлумачення та контексти, в яких вони функціонують» (С. 2).

Зміст і структура побудови праці є вдалими. Матеріал слушно подано у трьох частинах: вступній статті – «Українська футбольна термінологія в опрацюванні Івана Боберського: назви основних футбольних понять» (С. 6–24), інструкції – «Як користуватися словником-довідником» (С. 25–29) та основній – «Словниковій частині» (С. 31–54) і доповнено допоміжним апаратом – «Списком умовних скорочень» (С. 30) та «Списком джерел і використаної літератури» (С. 55).

У вступній частині коротко представлено початки українського футболу в Галичині, зокрема роль у цьому процесі І. Боберського, діяльність «Українського спортивного кружка» (діяв із 1906 р. на базі Академічної гімназії та її філії у Львові), УСК (Українського спортивного кружка) «Дніпро» (об'єднував українців-змагунів, які навчалися в польських гімназіях Львова), УСК «Сянова Чайка» (Перемишль), УСК «Поділля» (Тернопіль), УСК «Січ» (Стрий), Спортивного товариства «Україна» (Львів) (Сова, 2019). Футбольні назви, вживані в підручнику І. Боберського, авторка класифікувала за тематичним принципом і проаналізувала. Представлено такі групи футбольної лексики: найменування футбольної гри; футбольних правил; гравців у футбол й інших осіб, безпосередньо причетних до футболу; ампула футболістів; назви футбольного поєдинку та його частин; футбольного поля, його частин і розмітки; футбольного інвентарю та спорядження; номінації дій у футболі – гравців і футбольних суддів; ігрових моментів; порушень правил гри; назви ударів; найменування турнірів, результатів змагань і трофеїв. Ірина Процик доходить слушного висновку, що Іванові Боберському ми завдячуємо започаткуванням українського футбольного дискурсу рідною мовою в Галичині та створенням футбольної термінології на національному ґрунті (С. 23–24).

Варто відзначити те, що І. Процик подала ґрунтовну словникову частину футбольних термінів. Реєстрові слова розташовано за алфавітом, їх подано великими літерами і наголошено. Авторка зберегла правопис початку ХХ ст. у написанні реєстрових одиниць (зокрема притаманну для «желехівки» відсутність апострофа для позначення роздільної вимови після губних приголосних і перед йотованими; написання частки -ся окремо від дієслів; неподовження приголосних в іменниках середнього роду зі закінченням -е та ін.), а в цитатах із підручника І. Боберського, що ілюструють функціонування футбольних термінів у контекстах, залишила без змін тогочасні орфографічні та пунктуаційні норми.

Загалом, до словника ввійшло 220 футбольних термінів, які вживав І. Боберський. Серед них: *бальок* – поперечка воріт, жердка; *бічник* – бічний півзахисник; *видець* – глядач; *виключити грача з гри* – вилучити гравця з поля; *віддрулити* – відштовхнути суперника, відтіснити його від м'яча; *відмітувати мяч* – відкидати м'яч; *відсторонь* – положення поза грою; *головний нападач* – центральний нападник; *горішний одвірок* – поперечина воріт; *грайка* – матч; *грач* – гравець; *грище* – футбольне поле; *гряда* – воротарська площа; *грядяк* – удар від воріт; *дробити мяч* – дриблінгувати; *дружина* – команда; *жердка* – стійка воріт; *заводовець* – футболіст-професіонал; *займа* – позначка, з якої б'ють одинадцятиметровий карний удар; *займак* – одинадцятиметровий карний удар; *закоп* – перший удар із центра поля на початку тайму чи після здобутих воріт; *залога воріт* – захист воріт, лінія захисту; *заложенник* – захисник, оборонець; *змаганя* – матч; *кара* – покарання за порушення правил; *карний коп* – штрафний удар; *коп* – удар ногою у м'яч; *копаний мяч* – футбол; *копняк* – штрафний удар; *копун* – футболіст, гравець, який копає м'яч; *краска клубу* – барви клубу, кольори, за якими його впізнають; *крило* – фланг футбольного поля; *криловий нападач* – нападник, який грає на фланзі; *наріжняк* – кутовий штрафний удар;

осередник – центральний півзахисник; *перейма м'яча* – відбирання м'яча в суперника; *підсудний* – бічний суддя; *побіда* – перемога; *побочина* – бічна лінія, довша лінія краю поля; *помічник* – півзахисник; *приворотє* – штрафна площа; *роги* – кути футбольного поля; *становище* – позиція гравця на полі; *сусід* – гравець тієї самої команди, одноклубник; *точка* – центр футбольного поля; *упімнути грача* – попередити гравця за порушення правил; *уставка* – позиція гравця на полі; *футбаль* – футбол; *хоруговка* – прапорець; *чаша* – кубок; *чільник* – центральний нападник тощо. Більшість наявних у словниковій частині слів і словосполучень не вживаються у сучасній мові футболу. Частина з них вартувало б повернути до теперішнього футбольного дискурсу.

Видання містить ілюстрацію – зображення титульної сторінки праці І. Боберського «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (С. 4). На обкладинці, макет якої виконав художник Юрій Крукевич, вдало закомпоновано світліну Івана Боберського 1915 р. з обкладинкою його праці «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч».

Дослідження відповідає вимогам часу, адже, з огляду на сучасну російсько-українську війну, не тільки науковці, а й пересічні українці все більше цікавляться першоджерелами українського спорту, початками формування української спортивної термінології, інформацією про провідних діячів українського тіловиховання та змагу. Тому праця адресована спортивним фахівцям, науковцям, студентам і всім, хто зацікавиться історією формування української мови спорту, зокрема футбольної термінології (С. 2).

Представлене видання – цінне джерело для навчально-методичного вжитку, зокрема для використання його під час викладання навчальних курсів: «Історія фізичної культури», «Вступ до спеціальності», «Світоглядні засади тіловиховання», «Національний спорт», «Олімпійська освіта», «Українська тіловиховна традиція», «Історія української культури», які викладають для студентів й аспірантів Львівського державного університету фізичної культури ім. І. Боберського.

Рецензоване видання свідчить про наполегливу працю авторки з джерелами та ґрунтовну філологічну обізнаність. Подібні дослідження мають з'явитися й про термінологію інших видів спорту, які І. Боберський і його учні впроваджували та популяризували в першій половині ХХ ст. у Галичині, зокрема про спеціальні назви ситківки (великого тенісу), лещетарства (лижного спорту), відбиванки (волейболу), кошиківки (баскетболу), гаківки (хокею) й ін., що, можливо, дасть шанс деяким вдалим давнім українським термінам повернутися до активного вжитку в національному спортивному дискурсі ХХІ ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Процик, І. (2023). *Лексика на позначення футбольних понять у праці Івана Боберського «Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч» (Львів, 1906): словник-довідник*. Львів.

Сова, А. (2019). *Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія*. Львів.

REFERENCES

Protsyk, I. (2023). *Leksyka na poznachennia futbolnykh poniat u pratsi Ivana Boberskoho «Zabavy i hry rukhovi. Chast III. Kopanyi miach» (Lviv, 1906): slovnyk-dovidnyk*. Lviv (in Ukrainian).

Sova, A. (2019). *Ivan Boberskyi: suspilno-kulturna, viiskovo-politychna ta osvithno-vykhovna diialnist: monohrafiia*. Lviv (in Ukrainian).